

Z DOŚWIADCZEŃ I BADAŃ OŚWIATOWYCH

STUDIA Z TEORII
WYCHOWANIA
TOM XI: 2020 NR 2(31)

Justyna Kusztal

Uniwersytet Jagielloński
ORCID 0000-0001-9493-7504

Ewelina Franczyk

Małopolski Szpital Ortopedyczno-Rehabilitacyjny
im. prof. Bogusława Frańczuka (Dom Diennej Opieki Medycznej)
ORCID:0000-0003-2351-5202

Samotność w izolacji penitencjarnej w pedagogice resocjalizacyjnej

Wprowadzenie

Problemem głównym w artykule jest pytanie o znaczenie samotności w izolacji penitencjarnej w pedagogice resocjalizacyjnej. Kategoria samotności jest obecna w pedagogice¹, a w pedagogice resocjalizacyjnej jej miejsce jest ugruntowane właściwie od początków refleksji nad karaniem, czy zapobieganiem niedostosowaniu społecznemu, a także współcześnie w badaniach nad zaburzeniami w zachowaniu i ich następstwami², jako że pierwsze systemy resocjalizacyjne budowane są właśnie na tej kategorii. Artykuł oparto o metodę analizy treści³ literatury przedmiotu. Odpowiedź na to pytanie wymaga

---

¹ Por. przykł. E. Jundziłł, R. Pawłowska, *Pedagogika człowieka samotnego*, Wydawnictwo Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna, Gdańsk 2007; B. Krupa, *Samotność- znak czasu*, w: (red.) B. Gaś, *Człowiek na rozdrożu. Zrozumieć, aby pomóc. Monografie Wydziału Pedagogiki i Psychologii Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, Lublin 2007, s. 95-110.

² K. Kmieciak-Baran, *Poczucie alienacji: destruktywne i konstruktywne sposoby minimalizacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1995; S. Lipiński *Poziom poczucia alienacji u nieletnich w zakładach resocjalizacyjnych*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia psychologica” 2001 nr 5, s. 25-35.

³ E. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 358.

analizy tej kluczowej kategorii w naukach humanistycznych i społecznych oraz opisu znaczenia osamotnienia w wykonywaniu kary pozbawienia wolności, rozumianej początkowo jako odwet za popełniony czyn przestępczy, by potem, wraz z pojawieniem się utylitarnych racjonalizacji kary pozbawienia wolności, wskazać na jej cel poprawczy i resocjalizacyjny. Współczesne teorie i praktyka resocjalizacyjna budowane są na nurcie krytyki izolacji penitencjarnej, opartej na osamotnieniu więźnia i promują uspołecznienie całego systemu resocjalizacji poprzez programy realizowane w środowisku otwartym.

Kategoria samotności w naukach humanistycznych i społecznych⁴

Znaczenie samotności oraz jej pozytywne i negatywne aspekty uczynili przedmiotem swojej refleksji filozoficznej Mikołaj Bierdiajew (1874-1948) oraz egzystencjalista Lew Szestow (1866-1938). Samotność określali jako zasadniczy problem w filozofii⁵, w której wyodrębniona została samodzielna subdyscyplina – „monoseologia”⁶. Filozofia samotności odnosząca się do aktywizmu rozwinęła się na podstawie tezy Arystotelesa (384-322 p.n.e.), który wskazywał na społeczną naturę jednostki wraz z jej wszystkimi następstwami. Aktywizm kultywuje aktywność społeczną człowieka, może on wówczas w pełni korzystać ze swojego człowieczeństwa oraz ma możliwość samorealizacji⁷.

W antropologii „filozofa życia” José Ortegi y Gasset (1883-1955) samotność jest kategorią centralną, a niepewność jej istnienia stanowi zagrożenie. Nieobecność samotności pociąga za sobą deficyt indywidualności, która we współczesnych czasach anonimowego tłumu jest bardzo potrzebna⁸. Z kolei negatywne spojrzenie na samotność przedstawiał personalista Emmanuel Mounier (1905-1950), dla którego podstawowym wyznacznikiem osoby był dialog oparty na miłości, zorientowany na innego człowieka. Im bardziej ma ona rozwiniętą komunikację ze społecznością, tym ciężiej

---

⁴ Niniejszy podrozdział powstał w oparciu o badania literatury przedmiotu prowadzone do pracy magisterskiej pt. *Samotność jako zjawisko wśród osób przebywających w Domach Pomocy Społecznej w Krakowie*, przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Janiny Kostkiewicz w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w 2019 roku.

⁵ P. Domeracki, *Meandry filozofii samotności*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 15-16.

⁶ Tamże, s. 16.

⁷ Tamże, s. 18-19.

⁸ K. Polit, *Samotność jako centralna kategoria w filozofii człowieka Jose Ortegi y Gasset*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 44-48.

przychodzi jednostce pogodzić się z samotnością⁹. U Theodor W. Adorno (1903-1969), przedstawiciela szkoły frankfurckiej, samotność ma przyczyny empiryczne: społeczne i ekonomiczno- gospodarcze. Przykładem może być szeroko rozumiane upowszechnienie, zanik indywidualności, instrumentalne traktowanie więzi z drugim człowiekiem oraz komercjalizacja¹⁰. Samotność autentyczną T.W. Adorno przypisywał osobom niezależnym i autonomicznym, kierujących się wewnętrznymi przeżyciami. T.W. Adorno podkreślał, że dojrzałość intelektualna i moralna jest obecna jedynie wtedy, gdy jednostka doświadczy różnych poziomów osamotnienia, aż dojdzie do najbardziej właściwego¹¹.

W psychologii samotność opisywana jest w dwóch kategoriach: obiektywistycznej i realistycznej oraz subiektywistycznej i autonomicznej¹². Samotność jest przyczyną utraty zdrowia psychicznego, ale równocześnie jest czynnikiem motywującym do zmiany¹³. Pojawić się może samotność fizyczna, gdy człowiek w swoim pobliżu nie ma drugiej osoby. Natomiast samotność psychiczna oznacza deficyt w komunikacji i relacjach międzyludzkich. Samotność duchowa stanowi największą zagadkę, bo człowiek nie odczuwa ani fizycznej ani psychicznej alienacji. Problemem jest doświadczanie egzystencjalnego deficytu i samotność ta dotyka człowieka wewnątrz mimo tego, że z otoczeniem łączy go bliskie relacje¹⁴. Nurtujące jest rozróżnienie, czy samotność jest stanem psychicznym, warunkowanym sytuacyjnie, czy jest to cecha osobowościowa. Alienacja pojawia się bowiem jako negatywna odpowiedź na różne sytuacje życiowe o charakterze stresowym, bądź krytycznym¹⁵.

Psychoterapeuci widzą pozytywne aspekty samotności, opierając na niej metody terapeutyczne. Fritz Perls (1893-1970) twórca psychoterapii

⁹ P. Domeracki, *Meandry filozofii...*, dz. cyt., s. 20.

¹⁰ R. Michalski, *Fenomen samotności w filozofii Theodora W. Adorna*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 49.

¹¹ Tamże, s. 50.

¹² Z. Dołęga, *Samotność jako stan psychiczny- samotność jako cecha psychologiczna*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 253.

¹³ Tamże, s. 253.

¹⁴ H. Romanowska-Łakomy, *Przekraczanie murów samotności. Dlaczego i jak należy przekraczać poczucie duchowej samotności?*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 293-295.

¹⁵ Z. Dołęga, *Samotność jako stan...*, dz. cyt., s. 254.

Gestalt przebywanie w samotności wykorzystywał podczas medytacji w terapii, dzięki której jednostka spotykając się ze swoimi myślami, dokonuje wewnętrznego oczyszczenia¹⁶. Stanisława Steuden nie utożsamia samotności z osamotnieniem. Samotność ma wymiar obiektywny i odnosi się do faktycznych deficytów w relacjach interpersonalnych. Osamotnienie natomiast jest charakteryzowane przez wewnętrzne odczucia jednostki, która cierpi na brak bliskości, odczuwa ból i cierpienie. Są jednak sytuacje, w których samotność jest potrzebna, np. gdy jednostka pragnie odpocząć i rozmyślać lub gdy samotność zostaje wybrana przez człowieka celowo, bądź stanowi skutek nieplanowanych wydarzeń¹⁷. Warto wspomnieć jeszcze o Valerio Albisetti, szwajcarskim przedstawicielu współczesnej psychoanalizy, mającej zastosowanie współcześnie oraz psychoterapii personalistycznej, gdzie alienacja towarzyszy człowiekowi przez całe życie jako element egzystencji czy osobiste, wręcz egoistyczne doświadczenie. Człowiek, który wypiera się przeżywania samotności, jest hipokrytą, bądź nie jest świadomy doświadczania jej¹⁸.

Samotność rozpatrywana z perspektywy współczesnej socjologii łączona jest z konsekwencjami procesu globalizacji. Dużą rolę w koncepcjach socjologicznych odgrywają zaikające więzi społeczne, a wraz z nimi wartości oraz normy, którymi kierują się jednostki podczas wykonywania różnych aktywności¹⁹. Według Janusza Gajdy samotność dotyka osoby, które cierpią na deficyt relacji naturalnych z drugą jednostką. Jego zdaniem zbyt długie trwanie w samotności całkowitej może doprowadzić jednostkę do izolacji społecznej²⁰. Generalnie współcześnie przyczyn samotności upatruje się w cywilizacji, a wraz z nią w rozwijających się innowacjach technicznych, które umożliwiają bliskość, ale naruszają relacje psychiczne. Samotność nie ma natury prywatnej, lecz bardziej publiczną, globalną²¹. Emile Durkheim (1858-1917) – „ojciec socjologii” upatrywał przyczyn samotności u jednostki,

---

¹⁶ H. Romanowska-Łakomy, *Przekraczanie murów...*, dz. cyt., s. 298.

¹⁷ S. Steuden, *Psychologia starzenia się i starości*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2014, s. 68-69.

¹⁸ V. Albisetti, *Dobrodziejstwo samotności. Tysiąc powodów, aby dobrze się poczuć ze sobą samym*, Wydawnictwo JEDNOŚĆ, Kielce 2006, s. 7-9.

¹⁹ D. Charchut, *Samotność- interdyscyplinarny przegląd definicji*, w: (red.) J. Zimny, *Samotność: rzeczywistość czy fikcja*, Katedra Pedagogiki Katolickiej, Stalowa Wola 2013, s. 16.

²⁰ Tamże, s. 16.

²¹ Por. J. Gajda, *Trzy aspekty samotności jako determinanta stylu życia i uczestnictwa w kulturze*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 179.

zarzucając jej nieumiejętne docenianie zasobów, jakie posiada dzięki obecności innych osób. Człowiek mający ciągle oczekiwania i charakteryzujący się chciwością, narażony jest na odczuwanie alienacji²². Natomiast Robert Merton (1910-2003) samotność jednostki wiązał z odtrącaniem jej przez otoczenie społeczne. Człowiek jako indywidualny element społeczeństwa powinien mieć prawo do przebywania w odosobnieniu, co nazywane jest „samotnością z wyboru”²³, która stanowi swego rodzaju prewencję przed popadaniem w samotność egocentryczną, rozumianą jako całkowity brak relacji z innymi ludźmi, a także z Bogiem²⁴.

Refleksja pedagogiczna przyjmuje, że samotność jest nieuchronnym elementem ludzkiej egzystencji, kształtującej się przez całe życie. Samotność ma też wymiar transcendentny, odnosi się bowiem do okresu starości, cierpienia i śmierci. Charakteryzuje ją subiektywizm i indywidualizm przeżywania. W kontekście emocjonalnym przynosi ból i cierpienie, ale ma również pozytywne aspekty, co rodzi ambiwalencję. W literaturze wyróżnia się samotność całkowitą, którą charakteryzuje alienacja społeczna oraz wewnętrzna człowieka, a także samotność częściową, występującą znacznie częściej, określoną między innymi na podstawie subiektywnego odczuwania przez człowieka deficytu w relacjach interpersonalnych²⁵. Przyczyn samotności dopatrywać można w czynnikach zewnętrznych (cywilizacyjno-kulturowych, środowiskowych i rodzinnych) oraz wewnętrznych – osobowościowych, takich jak pesymistyczna, bierna postawa wobec życia, egoizm czy niepewność w podejmowanych decyzjach²⁶. Jednym z zadań pedagoga jest dostrzeganie pozytywnych, rozwojowych aspektów samotności. Sposoby radzenia sobie z samotnością zależne są od cech indywidualnych człowieka i kontekstu sytuacyjnego. Samotność winna stanowić wyzwanie dla jednostki, które przejawiałoby się w spojrzeniu w głąb siebie, nawiązywaniu relacji z innymi ludźmi, Bogiem oraz z naturą²⁷.

²² D. Charchut, *Samotność- interdyscyplinarny...*, dz. cyt., s. 17.

²³ Tamże, s. 17.

²⁴ Tamże, s. 17.

²⁵ E. Dubas, *Samotność- uniwersalny „temat” życia ludzkiego i wychowania*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 331-332.

²⁶ Tamże, s. 332-334.

²⁷ E. Dubas-Kowalska, *Sztuka i samotność. Przyczynek do monoseologii pedagogicznej*, w: (red.) M. Zalewska-Pawlak, *Samotność oswojona przez sztukę. Pedagogiczne rozważania i doświadczenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007, s. 173-175.

W dzisiejszej edukacji samotność zyskała charakter pozytywny oraz stała się wyzwaniem dla samego kształcenia, bo wchodzi w skład najważniejszych reguł, którymi należy się kierować podczas wychowania i w procesie samowychowania w sferze intelektualnej i poznawczej, w których znaczący udział ma samodzielność²⁸. Jednostka, która doświadcza samotności, ma możliwość wykonać swoje procesy myślowe w sposób wolny i niezależny oraz jest w stanie skonfrontować swój sposób postrzegania świata z innymi. Może również stać się niezależna od edukacyjnych struktur, które mogą zdominować umysł i wewnątrz jednostki²⁹.

W pedagogice resocjalizacyjnej poczucie samotności/alienacji jako kategoria przede wszystkim psychologiczna pojawia się w wielu kontekstach. Jest ona badana najczęściej w obszarze uwarunkowań zaburzeń w zachowaniu. Zaburzenia w zachowaniu to z kolei podstawowa kategoria badawcza funkcjonująca obok niedostosowania/nieprzystosowania społecznego. U Bronisława Urbana poczucie samotności jest wymieniane pośród uwarunkowań zaburzeń w zachowaniu, prowadzących do utrwalonych form niedostosowania społecznego jednostki, a w konsekwencji do przestępczości³⁰. Drugim kontekstem jest izolacja penitencjarna i jej konsekwencje dla procesu resocjalizacji i readaptacji społecznej.

Samotność a racjonalizacja kary kryminalnej

Idea resocjalizacji jest historycznie wcześniejsza³¹, ale dopiero w XVI wieku powoływane są do życia instytucje, w których pojawiają się początki myślenia o wychowawczym celu kary³², a ich rozkwit to dopiero czas pozytywizmu w drugiej połowie XIX wieku. Sposoby racjonalizacji wykonywania kary pozbawienia wolności zmieniały się na przestrzeni wieków. Pierwotnie izolacyjna kara pozbawienia wolności miała charakter odwetowy

---

²⁸ M. Rembierz, *Oblicza samotności w edukacji. Samotność i odosobnienie wśród zasad wychowania intelektualnego i kształtowania samodzielności poznawczej*, „Horyzonty Wychowania” 2013 nr 12, s. 62-63.

²⁹ Tamże, s. 63.

³⁰ Por. przykł. B. Urban, *Zaburzenia w zachowaniu i przestępczość młodzieży*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2000.

³¹ Por. J. Bylica, *Filozofia resocjalizacji*, w: (red.) B. Urban, *Aktualne osiągnięcia w naukach społecznych a teoria i praktyka resocjalizacyjna*, Wydawnictwo Górnośląskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Kardynała Augusta Hłonda, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Mysłówice-Kraków 2010, s. 311-328.

³² J. E. Dukaczewski, *Historia rozwoju praktyki resocjalizacyjnej w Polsce i na świecie*, w: (red.) B. Urban, J. M. Stanik, *Resocjalizacja* tom 1, Wydawnictwo Naukowe PWN Pedagogium, Wyższa Szkoła Pedagogiki Resocjalizacyjnej, Warszawa 2007, s. 31-73.

i poprzedzała wykonanie kary śmierci oraz spełniała czasem funkcje współczesnego aresztu³³. W teorii kar wyróżnia się: teorie absolutne, utylitarne oraz mieszane, ilustrujące ewolucyjne zmiany w myśleniu o skazanych i o celu i sposobie wykonywania kary pozbawienia wolności. Zwolennicy teorii retributywnych, historycznie pierwszych, datowanych na czas wielkich kodyfikacji, czyli II połowę XVIII wieku i poprzedzających podejście utylitarne i mieszane, uważają za uzasadnione wymierzenie kary osobie, która złamała obowiązujące prawo i ponosi za to odpowiedzialność. Jest to grupa teorii, która znajduje umocowanie w idealizmie i racjonalizacji sprawiedliwościowej³⁴. Kara ma być adekwatna i proporcjonalna do ciężaru czynu i winy, a osoba sprawcy i przyczyny popełnienia czynu nie mają znaczenia.

Teorie utylitarne uznają zasadność stosowania kary w celu społecznie użytecznym. Wśród tej grupy znajdują się teorie prewencji indywidualnej i ogólnej. Pierwsza z nich zakłada, że kara ma mieć przede wszystkim wpływ na osobę, która popełniła przestępstwo. Jej głównym celem jest niedopuszczenie do ponownego dokonania czynu zabronionego. Odbyc się to może poprzez wykonanie kary śmierci lub za pomocą izolacji od reszty społeczeństwa, czyli – początkowo wraz z narodzeniem się idei nowożytnego więzienia³⁵ – przebywania w samotności. Innym przykładem jest wzbudzenie w skazanym strachu, który będzie miał na celu odwieść go od podobnego czynu w przyszłości lub wzbudzenie w skazanym woli zmiany i zaprzestania łamania prawa poprzez resocjalizację. Kara pozbawienia wolności powinna trwać tak długo, dopóki osoba skazana nie zaprzestanie popełniania czynów karalnych. Natomiast teorie prewencji ogólnej odnoszą się do całego społeczeństwa i posiadają wymiar negatywny, przejawiający się jako zniechęcanie jednostek do popełniania czynów niepożądanych z podkreśleniem możliwości otrzymania kary (odstraszenie) oraz pozytywny, który odnosi się do zwiększania świadomości wśród ogółu na temat obecnie funkcjonującego prawa (edukacja normatywna)³⁶.

Teorie mieszane są wykorzystywane we współczesnych kodyfikacjach karnych i są pewnego rodzaju łącznikiem pomiędzy wcześniej scharakteryzowanymi grupami teorii. Dopuszczają one różne cele kary, od odwetowych

³³ M. Kuć, *Prawne podstawy resocjalizacji*, Wydawnictwo C.H. Beck 2011, s. 55-58.

³⁴ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Wydawnictwo Arche, Gdańsk 1991, s. 42.

³⁵ Por. M. Foucault, *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, Wydawnictwo Biblioteka ALETHEIA, Warszawa 1993.

³⁶ M. Kuć, *Prawne podstawy...*, dz. cyt., s. 37-41

po utylitarne i akcentują równocześnie zasadę winy, która zakłada, że kara powinna być adekwatna do popełnionego czynu³⁷.

Historyczne ujęcie samotności w procesie resocjalizacji instytucjonalnej

Izolacja człowieka jako kara za złamanie prawa miała już miejsce w starożytności, natomiast średniowiecze to czas wprowadzania zasad miłosierdzia i humanitaryzmu w egzystencję osób inkarcerowanych, dzięki roli Kościoła i postanowień Synodu Orleańskiego z roku 549. Już wówczas powstawały stowarzyszenia czy bractwa, które obejmowały swoją opieką skazanych. Rozumienie kary jako ekspiacji religijnej i benedyktyńską doktrynę *ora et labora* przeniesiono więc do uzasadnienia kary kryminalnej. Dopiero w epoce oświecenia zaczęto na wielką skalę sprzeciwiać się torturom, a w roku 1764 wydane zostało dzieło Cezarego Beccarii „O przestępstwach i karach”, traktujące o niehumanitarnym traktowaniu więźniów. Był to także czas, kiedy pojawiają się idee resocjalizacji skazanych i pierwsze przejawy ich instytucjonalizacji³⁸. John Howard - ojciec współczesnego więziennictwa³⁹, obserwując działalność XVIII wiecznych więzień w Europie, należał do głównych krytyków ówczesnego wymiaru sprawiedliwości. J. Howard krytykował przeludnione cele koedukacyjne, stan higieny, skutki psychiczne przebywania w samotności i braku zajęcia, a w konsekwencji wysoką śmiertelność skazanych⁴⁰. Rok 1791 to początki systemu celkowego w historii resocjalizacji instytucjonalnej, który zakładał wspólną pracę skazanych w ciągu dnia, natomiast w nocy, jednostki były od siebie izolowane. Przebywanie w samotności sprzyjać miało ekspiacji religijnej i wzbudzeniu poczucia winy⁴¹. Kontynuatorką działań J. Howarda była Elisabeth Fry. Swoją działalnością objęła placówki penitencjarne w Anglii oraz Szkocji, gdzie zwróciła uwagę na warunki higieniczne odbywania kary i dążyła do wprowadzenia regulaminu odbywania kary pozbawienia wolności, opartego na pracy skazanych i zapobieganiu skutkom psychicznym przebywania w samotności⁴². Kolejny

---

³⁷ Tamże, s. 38-41.

³⁸ Ł. Kozera, *Zarys dziejów stosowania kary pozbawienia wolności i pomocy skazanym*, Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych i Komunikacji Społecznej, Chełm 2009, s. 10, 21-28.

³⁹ E. Hansen, *John Howard a współczesna problematyka penitencjarna*, Wydawnictwo NERITON, Warszawa 2002, s. 7.

⁴⁰ Tamże, s. 20, 24, 42.

⁴¹ Ł. Kozera, *Zarys dziejów...*, dz. cyt., s. 29-31.

⁴² E. Hansen, *John Howard...*, dz. cyt., s. 72-73.

historycznie system progresywny (ok. 1840) wykorzystywał osamotnienie więźnia na pierwszych etapach izolacji, by potem wraz z postępami w resocjalizacji zmniejszać rygorystykę warunków wykonywania kary. W zależności od regulaminu placówki opartej na wolnej progresji, osamotnienie więźnia w ścisłej izolacji trwało od 3 do 9 miesięcy, podczas których wykonywał on prace rzemieślnicze w swojej celi. Następne etapy odbywania kary polegały na wykonywaniu pracy już w grupie skazanych, ale bez możliwości kontaktu werbalnego, a poprawne sprawowanie się skazanego umożliwiało warunkowe przedterminowe zwolnienie⁴³.

Kara pozbawienia wolności współcześnie traktowana jest jako *ultima ratio*, orzeka się ją i wykonuje dopiero wówczas, kiedy inne środki (wolnościowe lub półwolnościowe) są niewystarczające dla zabezpieczenia społeczeństwa przed sprawcą i nie są w stanie zapobiec recydywie, co oznacza w praktyce, że stosuje się ją za najpoważniejsze przestępstwa. Miejsce kary kryminalnej w wymiarze sprawiedliwości zależne jest od wielu czynników, a w dużej mierze od punitowności społeczeństwa⁴⁴.

W 1955 roku w Genewie odbył się I powojenny Kongres Penitencjarny Organizacji Narodów Zjednoczonych, gdzie przyjęto Reguły Minimalne Postępowania z Więźniami uwzględniające standardy bytowe i socjalne odbywania kary pozbawienia wolności⁴⁵. Do dziś kongresy odbywają się co 5 lat w różnych krajach świata i wypracowują reguły w zakresie zapobiegania przestępczości i sprawiedliwości karnej - postępowania z przestępcami⁴⁶. Współcześnie już zgodnie z zasadą normalizacji opisaną min. w Europejskich Regułach Więziennych z 2007 roku dąży się do stworzenia osadzonym warunków zbliżonych do tych, które znajdują się „poza murami”⁴⁷.

⁴³ Ł. Kozera, *Zarys dziejów...*, dz. cyt., s. 33-35.

⁴⁴ J. Czapska, M. Szafrńska, D. Wójcik, *Penalny populizm jako przedmiot badań*, w: (red.) J. Czapska, M. Szafrńska, D. Wójcik, *Penalny populizm. Perspektywa polityczna i społeczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2016, s. 11-27.

⁴⁵ E. Hansen, *John Howard...*, dz. cyt. s. 94,98-99.

⁴⁶ E. W. Plywaczewski, *XIII Kongres Organizacji Narodów Zjednoczonych nt. „Zapobieganie przestępczości i sprawiedliwość karna” (Doha, Katar, 12-19 kwietnia 2015 r.)*, „Prokuratura i prawo” 2015 nr 11, s. 176.

⁴⁷ Por. Rada Europy Komitet Ministrów Rekomendacja Rec (2006) 2 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich Rady Europy Europejskie Reguły Więzienne (przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952. posiedzeniu delegatów). „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011 nr 72-73, s. 33-69.

Konsekwencje samotności skazanego w warunkach izolacji penitencjarnej

Współcześnie resocjalizacja w placówce penitencjarnej ma na celu przygotować skazanego do życia w środowisku po odbyciu kary pozbawienia wolności, kiedy w rzeczywistości przyczynia się do wykluczenia osadzonego ze środowiska. Aktywnością skazanego jest przede wszystkim przestrzeganie regulaminu zakładu karnego i „poddanie się karze”⁴⁸. Stosowanie się do z góry narzuconych wytycznych kształtuje w osobie więźnia postawy pożądane ze strony administracji więziennej, jak i te negatywne, choćby roszczeniowość i konsekwencje funkcjonowania w podkulturze więziennej⁴⁹.

Izolacji penitencjarna uruchamia proces stygmatyzacji, który według Mieczysława Ciośki⁵⁰ „(...) rozpoczyna się faktycznie już w fazie dochodzenia i aresztu, kiedy daje się podejrzanemu do zrozumienia, że należy bądź może należeć do przestępczej mniejszości społecznej (...) Utrata wolności jest dla wielu osób skazanych dowodem ich moralnego odrzucenia i potępienia przez wolne społeczeństwo”⁵¹. Proces standaryzacji wynika bezpośrednio z zawartych w obowiązującym regulaminie więziennym form postępowania ze skazanymi. Nakazują one uniformizację ubioru, ilość i rodzaj mienia prywatnego więźnia oraz dla wszystkich jednakowy sposób zaspokajania potrzeb podstawowych. Potrzebą każdego człowieka jest jednak pragnienie bycia kimś niepowtarzalnym i indywidualnym⁵². Innym następstwem izolacji więziennej jest proces degradacji, na który „(...) składają się sytuacje poniżania, upokarzania i znieważenia godności własnej”⁵³. Kolejnym jest proces depersonalizacji oznaczający „(...) ostatecznie mniej lub bardziej trwałe zmiany w osobowości więźniów, które dotyczą głównie obrazu samego siebie”⁵⁴ i przejawiający się w postaci zmian w postrzeganiu własnej osoby. Obecne jest odczucie inności, które jest głównie wynikiem braku możliwości

---

⁴⁸ Art. 116. § 1, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557.

⁴⁹ S. Demianiuk, *Wybrane formy oddziaływań resocjalizacyjnych w warunkach izolacji penitencjarnej- aspekty teoretyczne i praktyczne*, w: (red.) M. Boczkowska, E. Tymoszuk, P. Zielińska, *Wychowanie. Profilaktyka. Terapia. Szanse i Zagrożenia*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2012, s. 313-320; a także M. Ciosek, *Psychologia sądowa i penitencjarna*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 2001, s. 221-231.

⁵⁰ M. Ciosek, *Psychologia sądowa...*, dz. cyt., s. 212. Por także: E. Goffman, *Institucje totalne*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne Sopot 2011.

⁵¹ M. Ciosek, *Psychologia sądowa...*, dz. cyt. s. 216.

⁵² Tamże, s. 217.

⁵³ Tamże, s. 217.

⁵⁴ Tamże, s. 217.

realizacji planów na życie. Porównywalne odczucie obcości współwystępuje u człowieka, który narażony jest na stres o bardzo dużej sile⁵⁵.

W kodeksie karnym wykonawczym z 1997 roku (art. 67§3)⁵⁶ zostały określone podstawowe środki resocjalizacji: praca, zwłaszcza sprzyjająca zdobywaniu odpowiednich kwalifikacji zawodowych, nauczanie, zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe, podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym oraz środki terapeutyczne⁵⁷. W kontekście samotności w izolacji penitencjarnej, praca skazanych zapobiega marazmowi oraz bezczynności dnia codziennego w zakładzie karnym. Z kolei zajęcia z zakresu kultury i oświaty, sportowe oraz artystyczne pozwalają na korzystanie z dorobku kultury, udział w czynnościach o charakterze fizycznym bądź umożliwiają twórcze wyrażenie własnej osobowości⁵⁸. Przyczynia się to do niwelowania poczucia samotności w izolacji penitencjarnej, ale najważniejszym środkiem resocjalizacji współcześnie są kontakty ze światem zewnętrznym, w tym z rodziną i środowiskiem pracy⁵⁹.

Krytyka samotności w izolacji penitencjarnej we współczesnej pedagogice resocjalizacyjnej

We współczesnych polskich koncepcjach resocjalizacyjnych korespondujących z najnowszymi trendami światowymi, dominuje krytyka samotności w izolacji skazanych od środowiska⁶⁰. Są to: koncepcja uspołecznienia systemu resocjalizacji⁶¹, wielopasmowa koncepcja resocjalizacji z udziałem

⁵⁵ Tamże, s. 216-217.

⁵⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny wykonawczy, art. 67§3, Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557 z późn. zm.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ S. Demianiuk, *Wybrane formy...*, dz. cyt., s. 313-320.

⁵⁹ I. Niewiadomska, *Polski Model Resocjalizacji Penitencjarnej*, „Teka Kom. Praw. – OL PAN” 2016, s. 101-102.

⁶⁰ M. Muskała, *Odstąpienie od przestępczości w teorii i praktyce resocjalizacyjnej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2017; D. A. Andrews, J. Bonta, *The Psychology of Criminal Conduct*, New Providence 2006; D. A. Andrews, J. Bonta, J. S. Wormith, *The Risk-Need-Responsivity (R-N-R). Does Ading th Good Live Model contribute to effective crime prevention?*, „Criminal Justice and Behaviour” 2011 38 nr 7.

⁶¹ W. Ambrozik, *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę uspołecznienia systemu resocjalizacji*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2016.

społeczeństwa⁶² oraz koncepcja kreującej pedagogiki resocjalizacyjnej⁶³. Koncepcja uspołecznienia systemu resocjalizacji Wiesława Ambrozika zakłada wsparcie ze strony środowiska lokalnego, które stanowi uzupełnienie działań prowadzonych przez instytucje penitencjarne. Autor podkreśla, że „(...) właśnie w społecznościach lokalnych, gdzie toczą się zasadnicze procesy socjalizacyjne, gdzie czasami też - na skutek niesprzyjających warunków społecznych - dochodzi do procesu wykołowania jednostek bądź grup, musi też toczyć się zasadnicza część procesu resocjalizacji, której zwieńczeniem jest pełna readaptacja eks-przestępcy do społecznego uczestnictwa w życiu tej zbiorowości”⁶⁴. Z kolei Andrzej Baładynowicz w wielopasmowej koncepcji resocjalizacji z udziałem społeczeństwa nawiązuje do konieczności pomocy skazanym, co przyczyni się również do dobra ogółu⁶⁵. Relacje jednostki z lokalną społecznością stanowią fundament podejmowanych działań. Koncepcja kreującej pedagogiki resocjalizacyjnej Marka Konopczyńskiego stanowi, że „antropologiczna teleologia twórczej resocjalizacji za podstawę swoich założeń przyjmuje konstruowanie celów oddziaływań ukierunkowanych na odkrywanie i rozwijanie potencjałów u dzieci, młodzieży i osób dorosłych wykazujących syndrom nieprzystosowania społecznego”⁶⁶. Jest to kolejny przykład zmian w myśleniu o resocjalizacji bez izolacji i jej konsekwencji, jaką stanowi samotność jednostki⁶⁷.

Każda z opisanych koncepcji wyklucza samotność i jej skutki podczas izolacji penitencjarnej i równocześnie podkreśla konieczność współpracy ze społecznością lokalną. We współczesnej praktyce resocjalizacyjnej funkcjonuje wiele programów, które promują resocjalizację osadzonych we współpracy z innymi grupami narażonymi na wykluczenie społeczne. Przykładem takiego programu jest „Duet”⁶⁸ realizowany od wielu lat w Krakowie.

⁶² A. Baładynowicz, *Probacja. Resocjalizacja z udziałem społeczeństwa*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2011.

⁶³ M. Konopczyński, *Resocjalizacja, w stronę działań kreujących*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2016.

⁶⁴ W. Ambroziak, *Reorganizacja społeczności lokalnej a reintegracja społeczna byłych przestępców*, w: (red.) A. Kieszowska, *Tożsamość osobowa dewiantów a ich reintegracja społeczna cz. 1*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2011, s. 65–70.

⁶⁵ A. Baładynowicz, *Probacja...*, dz. cyt., s. 231.

⁶⁶ W. Ambroziak, M. Konopczyński, *Współczesne kierunki zmian w teorii i praktyce resocjalizacyjnej*, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Warszawa 2009, s. 20. Cyt. za: J. Kusztal, *Dobro dziecka...*, dz. cyt., s. 191.

⁶⁷ J. Kusztal, *Dobro dziecka...*, dz. cyt., s. 187-195.

⁶⁸ M. Rozwadowska-Suruło, T. Szarek, *Duet*, w: (red.) M. Marczak, *Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez Służbę Więzienną w Polsce*, Oficyna Wydawnicza

Zakłada współpracę osadzonych z aresztu śledczego z mieszkańcami domu pomocy społecznej. Jednym z celów programu jest zapobieganie izolacji i samotności dwóch grup narażonych na wykluczenie społeczne. Osadzeni zdobywają umiejętności niesienia pomocy osobom z niepełnosprawnościami oraz mają szanse na zatrudnienia po wyjściu na wolność. „Duet” kształtuje postawy prospołeczne, poprzez pracę na rzecz osób niepełnosprawnych⁶⁹. Program „Cztery Pory Roku”⁷⁰ realizowany jest we współpracy skazanych i mieszkańców domu pomocy społecznej w Machowniku. Program ten ma m.in. przeciwdziałać izolacji oraz umożliwić nawiązywanie relacji pomiędzy jednostkami zagrożonymi wykluczeniem i nakierowany jest na akceptację własnej osoby oraz naukę wiary we własne umiejętności⁷¹. „Bona” to program skierowany do kobiet w zakładzie karnym w Lublińcu, gdzie wykonują one nieodpłatnie prace opiekuńcze na rzecz dzieci z dziecięcym porażeniem mózgowym. Praca opiekuńcza i przeciwdziałanie ciągłej izolacji, pozwala zmniejszyć odczuwany przez skazane lęk związany z życiem po odbyciu kary pozbawienia wolności⁷².

Opisane wyżej programy resocjalizacyjne opierają się na współpracy pomiędzy dwoma grupami wykluczonymi i w konsekwencji przeciwdziałają samotności w izolacji, która utrudnia efektywną resocjalizację skazanych. Otwartym pozostaje pytanie, czy samotność zawsze wiąże się z izolacją w sensie fizycznym? W dobie dzisiejszych technologii obecne są także możliwości dozoru elektronicznego skazanych, które niwelują izolację przestrzenną, ale czy przyczyniają się do zmian w odczuwaniu osamotnienia przez osobę wykluczoną? Przedstawione w niniejszym artykule refleksje nad znaczeniem samotności w kontekście wykonywania kary pozbawienia wolności zdecydowanie podkreślają negatywne skutki izolacji fizycznej prowadzącej do odczuwania samotności przez osoby izolowane, a sama samotność jest negatywnym, niepożądanym skutkiem tej izolacji. W dobie szybkiego rozwoju technologii i mediów, kontakt ze światem zewnętrznym za pomocą

„Impuls”, Kraków 2013, s. 58.

⁶⁹ Tamże, s. 58-61.

⁷⁰ M. Wójcik, S. Meler, *Cztery Pory Roku*, w: (red.) M. Marczak, *Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez Służbę Więzienną w Polsce*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013, s. 61.

⁷¹ Tamże, s. 61-64.

⁷² L. Olejnik, *Bona*, w: (red.) M. Marczak, *Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez Służbę Więzienną w Polsce*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013, s. 65-66.

narzędzi technicznych nie stanowi problemu⁷³ ani dla samego skazanego, ani dla administracji więziennej. Ponadto praktykowane w różnych systemach wymiaru sprawiedliwości środki probacyjne czy kara pozbawienia wolności odbywane w systemie dozoru elektronicznego (mobilnego lub stacjonarnego)⁷⁴ wydają się być poniekąd remedium na wykluczenie społeczne skazanych, które jest skutkiem samotności. Dziś wydaje się, że programy resocjalizacyjne nakierowane na aktywizację skazanych w środowiskach lokalnych, system dozoru elektronicznego i techniczne środki łączności sprzyjają niwelowaniu negatywnych skutków samotności w izolacji penitencjarnej. Samotność w procesie resocjalizacji mimo to pozostaje faktem, a jej widoczną konsekwencją jest wykluczenie społeczne osób odbywających karę pozbawienia wolności. Zagadnienie to wymaga dalszych badań i analiz nakierowanych na poszukiwanie skutecznych sposobów zapobiegania wykluczeniu społecznemu.

Bibliografia:

- Albisetti V., *Dobrodziejstwo samotności. Tysiąc powodów, aby dobrze się poczucić ze sobą samym*. Wydawnictwo JEDNOŚĆ, Kielce 2006.
- Ambroziak W., *Reorganizacja społeczności lokalnej a reintegracja społeczna byłych przestępców*, w: (red.) A. Kieszkowska, *Tożsamość osobowa dewiantów a ich reintegracja społeczna cz. 1*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2011, s. 65-70.
- Ambroziak W., Konopczyński M., *Współczesne kierunki zmian w teorii i praktyce resocjalizacyjnej*, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Warszawa 2009.
- Ambroziak W., *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę uspołecznienia systemu resocjalizacji*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2016.
- Andrews D. A., Bonta J., *The Psychology of Criminal Conduct*, New Providence 2006.
- Andrews D. A., Bonta J., Wormith J. S., *The Risk-Need-Responsivity (R-N-R). Does Ading th Good Live Model contribute to effective crime prevention?*, „Criminal Justice and Behaviour” 2011 38 nr 7.

---

⁷³ A. Dąbrowska, J. Kusztal, M. Turczyk, *Wsparcie procesu readaptacji społecznej skazanych na przykładzie programu „Teatr, Mama, Tata i Ja”*, „Archiwum Kryminologii” 2019 T. XLI nr 2, s. 343.

⁷⁴ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*, Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późn. zm., Rozdział VIIa.

- Babbie E., *Podstawy badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Baładynowicz, A., *Probacja. Resocjalizacja z udziałem społeczeństwa*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2011.
- Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia*, Wydawnictwo Arche, Gdańsk 1991.
- Bylica J., *Filozofia resocjalizacji*, w: (red.) B. Urban, *Aktualne osiągnięcia w naukach społecznych a teoria i praktyka resocjalizacyjna*, Wydawnictwo Górnośląskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Kardynała Augusta Hlonda, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Mysłowice-Kraków 2010, s. 311-328.
- Charchut D., *Samotność-interdyscyplinarny przegląd definicji*, w: (red.) J. Zimny, *Samotność: rzeczywistość czy fikcja*, Katedra Pedagogiki Katolickiej, Stalowa Wola 2013, s. 11-21.
- Ciosek M., *Psychologia sądowa i penitencjarna*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 2001.
- Czapska J., Szafrąńska M., Wójcik D., *Penalny populizm jako przedmiot badań*, w: (red.) J. Czapska, M. Szafrąńska, D. Wójcik, *Penalny populizm. Perspektywa polityczna i społeczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2016, s. 11-27.
- Dąbrowska A., Kusztal J., Turczyk M., *Wsparcie procesu readaptacji społecznej skazanych na przykładzie programu „Teatr, Mama, Tata i Ja”*, „Archiwum Kryminologii” 2019 t. XLI nr 2.
- Dołęga Z., *Samotność jako stan psychiczny- samotność jako cecha psychologiczna*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 253-270.
- Domeracki P., *Meandry filozofii samotności*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 15-24.
- Dubas E., *Samotność- uniwersalny „temat” życia ludzkiego i wychowania*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 329-348.
- Dubas-Kowalska E., *Sztuka i samotność. Przyczynek do monoseologii pedagogicznej*, w: (red.) M. Zalewska-Pawlak, *Samotność oswojona przez sztukę. Pedagogiczne rozważania i doświadczenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007, s. 163-184.

- Dukaczewski J. E., *Historia rozwoju praktyki resocjalizacyjnej w Polsce i na świecie*, w: (red.) B. Urban, J. M. Stanik, *Resocjalizacja* tom 1, Wydawnictwo Naukowe PWN Pedagogium, Wyższa Szkoła Pedagogiki Resocjalizacyjnej, Warszawa 2007, s. 31-73.
- Foucault M., *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, Wydawnictwo Biblioteka ALETHEIA, Warszawa 1993.
- Gajda J., *Trzy aspekty samotności jako determinanta stylu życia i uczestnictwa w kulturze*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 179-187.
- Goffman E., *Instytucje totalne*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2011.
- Hansen E., *John Howard a współczesna problematyka penitencjarna*, Wydawnictwo NERITON, Warszawa 2002.
- Jundziłł E., Pawłowska R., *Pedagogika człowieka samotnego*, Wydawnictwo Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna, Gdańsk 2007.
- Kmieciak-Baran K., *Poczucie alienacji: destruktywne i konstruktywne sposoby minimalizacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1995;
- Konopczyński M., *Resocjalizacja, w stronę działań kreujących*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2016.
- Kozera Ł., *Zarys dziejów stosowania kary pozbawienia wolności i pomocy skazanym*, Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych i Komunikacji Społecznej, Chełm 2009.
- Krupa B., *Samotność - znak czasu*, w: (red.) B. Gaś, *Człowiek na rozdrożu. Zrozumieć, aby pomóc. Monografie Wydziału Pedagogiki i Psychologii Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, Lublin 2007, s. 95-110.
- Kuć M., *Prawne podstawy resocjalizacji*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Kusztal J., *Dobro dziecka w procesie resocjalizacji. Aspekty pedagogiczne i prawne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2018.
- Lipiński S., *Poziom poczucia alienacji u nieletnich w zakładach resocjalizacyjnych*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia psychologica” 2001 nr 5, s. 25-35.
- Michalski R., *Fenomen samotności w filozofii Theodora W. Adorna*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 49-61.

- Muskała M., *Odstąpienie od przestępczości w teorii i praktyce resocjalizacyjnej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2017.
- Niewiadomska I., *Polski Model Resocjalizacji Penitencjarnej*, „Teki Kom. Praw. – OL PAN” 2016, s. 100-122.
- Olejnik L., *Bona*, w: (red.) M. Marczak, *Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez Służbę Więzienną w Polsce*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013, s. 65-68.
- Pływaczewski, E. W., *XIII Kongres Organizacji Narodów Zjednoczonych nt. „Zapobieganie przestępczości i sprawiedliwość karna” (Doha, Katar, 12–19 kwietnia 2015 r.)*, „Prokuratura i prawo” 2015 nr 11, s. 175-187.
- Polit K., *Samotność jako centralna kategoria w filozofii człowieka Jose Ortegi y Gasseta*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 39-48.
- Rada Europy Komitet Ministrów Rekomendacja Rec (2006) 2 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich Rady Europy Europejskie Reguły Więzienne (przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952. posiedzeniu delegatów), „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011 nr 72-73, s. 33-69.
- Rembierz M., *Oblicza samotności w edukacji. Samotność i odosobnienie wśród zasad wychowania intelektualnego i kształtowania samodzielności poznawczej*, „Horyzonty Wychowania” 2013 nr 12, s. 55-73.
- Romanowska-Łakomy H., *Przekraczanie murów samotności. Dlaczego i jak należy przekraczać poczucie duchowej samotności?*, w: (red.) P. Domeracki, W. Tryburski, *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 293-303.
- Rozwadowska-Suruło M., Szarek T., *Duet*, w: (red.) M. Marczak, *Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez Służbę Więzienną w Polsce*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013, s. 58-61.
- Steuden S., *Psychologia starzenia się i starości*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2014.
- Urban B., Stanik J. M., *Resocjalizacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Pedagogium, Wyższa Szkoła Pedagogiki Resocjalizacyjnej, Warszawa 2008.
- Urban B., *Zaburzenia w zachowaniu i przestępczość młodzieży*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2000.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późn. zm., Rozdział VIIa.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557, z późn zm.

Wójcik M., Meler S., *Cztery Pory Roku*, w: (red.) M. Marczak, *Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez Służbę Więzienną w Polsce*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013, s. 61-64.

Loneliness in the penitentiary isolation in social rehabilitation

This article, based on literature analysis, will present the concept of the loneliness in penitentiary isolation over the centuries and the critique of the concept in contemporary social rehabilitation. The article focuses on the analysis of loneliness and the justifications of the penalty reaction in criminal policy in historical approach. This idea of loneliness is criticized in contemporary theories and practise of social rehabilitation. The programmes of social rehabilitation of convicted are based on resources and socialisation's and activation's strategy in local community.

Keywords: loneliness, penitentiary isolation, prison, pedagogy, social rehabilitation.

Samotność w izolacji penitencjarnej w pedagogice resocjalizacyjnej

Artykuł traktuje o znaczeniu samotności w izolacji penitencjarnej na przestrzeni wieków oraz jej krytyce we współczesnej pedagogice resocjalizacyjnej. Poddano więc analizie kategorię samotności, a potem w historycznym ujęciu zaprezentowano racjonalizację kary kryminalnej. Następnie w ujęciu ewolucyjnym scharakteryzowano wykonywanie kary pozbawienia wolności od starożytności aż do czasów obecnych, a następnie opisano współczesne koncepcje resocjalizacyjne, krytyczne wobec izolacji penitencjarnej i jej skutków w postaci osamotnienia skazanych. Uzupełnienie koncepcji teoretycznych stanowią polskie programy resocjalizacyjne, promujące społecznienie i zaangażowanie osadzonych w środowisku otwartym.

Słowa kluczowe: samotność, izolacja penitencjarna, więzienie, pedagogika, resocjalizacja.